

Kontsert algab usaldusest, mitte helist

essee kontserdi „Stabat Mater” põhjal

Hea või väga hea kontserdi korraldamise peamiseks võtmesõnaks on usaldus. Harilikult kuulub kontserdi korralduse juurde hulgaliselt inimesi, kes peavad oskama üksteisega koostööd teha ning teineteisele toetuda. Tõeliselt õnnestunud ning usaldust täis oli selle aasta vaikel neljapäeval Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia suures saalis toimunud pühadeteemaline kontsert, kus esinesid Eesti Filharmoonia Kammerkoor (EFK) ja Tallinna Kammerorkester (TKO) Tõnu Kaljuste juhatusel. Esitusele tuli Eestis esmakordselt Sir James MacMillani suurteos „Stabat Mater“, millele eelnes Johann Sebastian Bachi motett „Ich lasse dich nicht, du segnest mich denn“. Usalduse vorme on mitmeid ning heal kontserdil annavad nad endast märku.

Kontserdi õnnestumiseks vajalik usaldus algab kava valikust. Kõik kontserdiga seotud isikud peavad mõistma esitatava kava olulisust ning teoste juhtmõtet. Muusikutele oli oluline mõtestada teoste esitamise sobilikkust vaikel nädalal, mil paljudes kirikutes ja kontserdisaalides kogu maailmas kõlavad Kristuse kannatusloole pühendatud teosed, ning mõista valitud kava ja selle järjekorda. Tundus, et seda tehti, sest nii Bachi kui MacMillani kannatuse ja õnnistuse üle mõtisklevad teosed esitati väga veenvalt ja hingestatult. Leian, et kava valik õnnestus täielikult: motett oli kontserdile sobilik sissejuhatus ning oli meeldiv, et mõlemad teosed olid omanäolised. Samuti oli tore, et esitused vastasid heliloojate ja nende ajastute, st barokk- ja nüüdismuusika eripärale.

Esitajad peavad täielikult usaldama ja austama heliloojate kirjapandut. Šoti helilooja Sir James MacMillani suurteos „Stabat Mater” on tugevalt mõjutatud helilooja katoliiklikust maailmavaatest, see põhineb keskaegsel tekstil leinavast Neitsi Maarjast, ning MacMillanile iseloomulikult on teos sügavalt isiklik ja emotsionaalne. Autor on öelnud, et teose aluseks olev samanimeline luuletus jutustab tema jaoks inimkonna kannatusest ja vajadusest lunastuse järele. Seda mõtet peaks heal esitusel kandma endaga kaasas iga esineja. Kontserdil oli mõtestatus pea iga laulja ja pillimängija näolt nähtav. Austus helilooja vastu kostus välja ettekande emotsionaalsusest ning tekitatud pingelise õhkkonna intensiivsusest. Kuna tegu oli äärmiselt keerulise teosega, oli meeldiv näha, kuidas Eesti kutselised kollektiivid nautisid selle esitamist. Tundsin, et enamik muusikuid suutis ennast sügavalt teose sisuga siduda ning autori mõtteid seeläbi usutavalt publikuni tuua.

Austada ning arvestada tuleb komponeerimise stiiliga, mille kaudu helilooja on mõtteid edastanud. „Stabat Materis” moodustavad koor ja orkester ühtse terviku, kuigi esinetakse palju ka eraldi. Kooripartiid on jutustavad, seletavad toimuvat, mille järel loob orkester jutustustele meeolelu ja seob ühed mõtted teistega. Selline ülesehitus annab kuulajale aega mõista kõlanud sõnade tähendust ning

orkester aitab kujutluspildi silme ette maalida. Heas tasakaalus olid nii koosseisude eraldi kui ka koos esinemised ning nii loodi Tõnu Kaljuste dirigeerimisel teosest ühine, ilus tervik.

Dirigent oli esituse ajal justkui teose väljamõtteleja ning kokkukõitja. Tema jutustas seda lugu koorile ja orkestrile, kes omakorda jutustasid publikule. MacMillani loominguga suurele rahvusvahelisele tunnustusele on aidanud kaasa tõsiasi, et helilooja on oma teoseid tihti ise dirigeerinud. Järelikult on hea esituse garanteerimiseks ülioluline usaldus esitavate koosseisude ja dirigendi vahel. Õnneks toimus usaldus külastatud kontserdil imehästi, sest Tõnu Kaljuste on nii TKO kui EFKi asutaja ja viimase viie aasta jooksul (nagu ka aastaid varem) on ta olnud ka mõlema kollektiivi peadirigent. Oli tunda, et Kaljustel on teosest interpreedina kujunenud välja oma versioon ja ideaal, mida esitajad austasid. Imetlusväärne oli dirigendi sihikindlus ning näis, et tänu meeleoleku usaldusele realiseerusid ka kõik soovid. Märkasid, kuidas ta oli muusikas sees kogu kehaga, kuid edastas tihti informatsiooni vaid näoga, vahel ainult silmadega. Eriti haarasid pilku mitmed kulminatsioonikohad, kus kõik mängijad ja lauljad olid partiidesse haaratud, kuid dirigent oli üllatavalt vaoshoitud ning hoidis teost koos vaid väikeste liigutustega. See näitas, kui vähe peab dirigent laval olles ennast kehaliselt väljendama ning kulutama, kui esineb kollektiividega, keda usaldab. Kaljuste dirigeerimist oli tõeliselt põnev jälgida, see näis vaevatu ning tundus, et ta nautis teose esitust läbinisti, mis mõjutas positiivselt teose interpretatsiooni. Dirigendi usalduse tipphetkeks oli tema sihilik vaikuse hoidmine kontserdi lõpus. Vaikus oli väga pikk, kuid sobiv – see andis võimaluse analüüsida kõlanud nii dirigendil endal, esinejatel kui ka publikul.

Samuti on hea kontserdi toimumiseks ääretult oluline usaldus muusikute vahel. Arvestades EFK ja TKO staaži teadsin, et kontsert tuleb professionaalne ja esinejad on tasemel, kuid olin positiivselt üllatunud lauljate ja orkestrantide omavahelisest koostööst. Koor ei üritanud orkestrit üle laulda ega vastupidi, vaid koos moodustati tervik, kus nii üks, teine kui ka solistide soololõigud olid olulised. Meeldiv oli näha, kuidas soolosisid laulsid ka kõik teised kooriliikmed mõtetes kaasa. Kõige erilisemalt jäi veenvuse poolest meelde I osas kõlanud soprani soolo, mis tekitas ruumis haudvaikuse. Usun, et soolo kordaminekule aitas kaasa teiste esinejate toetus. Usaldust oli kooriliikmete vahel tunda ka motetis, kus hääled olid suurepäraselt tasakaalus ning toimus teosele omane kahe koori efekt. Väga positiivselt jäi kõrvu, et hoolimata saksakeelse teksti paljudest kaashäälikutest laulis koor sõnu ja seal lõpus olevaid helituid häälikuid (peamiselt h, k, p, t, s, š) alati üheaegselt, mitte keegi ei hilinenud. Olen veendumusel, et üldjuhul õnnestub kontsert, kui esinejad tunnevad ennast teiste keskel hästi.

Kahtlemata on oluline usaldada ka kontserdi korraldajaid, kes valivad esituse koha, koostavad kavu, reklaamivad üritust ja tegelevad muu korralduslikuga. Vahel langetatakse aga halbu või seletamatuid otsuseid. Arvan, et kontserdi koht oli halvasti valitud. Kuigi EMTA kontserdisaal toetas teoseid oma akustikaga imeliselt, leidsin ennast soovimas, et esitus oleks toimunud kirikus. Vastavalt teoste sisule

oleks see olnud ka igati põhjendatud. Peamiselt häiris mind kontserdisaali heledus ja modernsus. Kui esitatakse 13. sajandi kiriklikku luulet, mis jutustab kannatusest ning teos on kirjutatud väga isiklikult ja emotsionaalselt, siis kiriku maalide, altari ja kantsli nägemine oleks teoste mõistmisele ja mõtestamisele aidanud oluliselt kaasa. Lisaks oleks kontserdisaali sobinud paremini mõni hämaram koht. Kuulajana oli kurb näha esinejate veenvust teoste esitamisel, kuid kahjuks oli kontserdisaali heleduse tõttu end raske tekstiga sügavamalt siduda. Usaldan korraldajaid, et nad on valmis sellest kogemusest õppima ning teinekord teistsuguseid otsuseid tegema.

Meeldejäeva kontserdi korraldamisel on ülioluline usaldada publikut. Sellele aitab kaasa teadmine, et publik huvitub esitatavast muusikast ning on valmis seda vastu võtma. Kontserdi lõpus peetud hingestatud vaikus andis sellele kinnitust. Tundsin, et saalis olid muusika-alaselt haritud inimesed, kes tahtsid kontserdist elamust saada ning näis, et samuti tajusid seda kõik esinejad. Kontserdi põhjal esseekonkursi korraldamine aitas tuua saali noori ning seeläbi ka nende klassikalise muusika tunnetamist ja tajumist arendada. Kohale oli tulnud väga süvenenud publik, kes suunas esinejad endast parimat andma ning tulemusena olid ettekanded väga professionaalsed ja hingestatud. Kahtlemata vormis publik kontserti ja selle õnnestumist.

Hea kontsert koosneb mitmest tahust: kavast, dirigendist, esinejatest, korraldajatest ja publikust. Kõige olulisem märksõna kõigi tahkude sidumisel on usaldus. Pühade-eelsel kontserdil toimus usaldus pea kõigi tahkude vahel väga hästi, mille tulemusena olid esitused veenvad, mõtlemapanevad ning mitmekesised. Tuleksin meeleldi järgmise aasta pühadel sarnast kontserti kuulama, nüüd juba teostest teadlikuna. Siiski teen ettepaneku „Stabat Materit” teinekord ka mõnes Tallinna kirikus esitada, näiteks sobiks imeliselt Nigulistes kiriku kontserdisaal.

Essee kirjutas Emilie Ruus

Tallinna Reaalkooli 11. klassi ja Tallinna Muusika- ja Balletikooli I kursuse koorijuhtimise õpilane

Juhendajateks Tallinna Reaalkooli õpetaja Kristi Koit ja MuBa õpetaja Kristina Kõrver

2025